

تحریر خیر

شرحی بر رسالہ طلب ارادہ حضرت امام خمینے

سید حسن خمینے

پرورش کاش

سید نصر حسینی کاش، سید مجتبر حسینی کاش

جلد اول

سرشناسه

خمینی، سیدحسن، ۱۳۵۲ -

عنوان قراردادی

الطلب و الاراده. فارسی. شرح

عنوان و نام پدیدآور

تحریر اختیار: شرحی بر رساله "طلب و اراده" حضرت امام خمینی (ج. ۱) / سیدحسن خمینی؛ پژوهش و نگارش: سیدمرتضی حسینی کاشانی و سیدمجتبی حسینی کاشانی.

مشخصات نشر

تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س)، ۱۳۹۷.

مشخصات ظاهری

ج. ۳.

شابک

(دوره) ۲ - ۵۳۰ - ۲۱۲ - ۹۶۴ - ۹۷۸؛ (ج. ۱) ۶ - ۵۲۹ - ۲۱۲ - ۹۶۴ - ۹۷۸

یادداشت

کتابنامه / نمایه.

موضوع

خمینی، روح الله، رهبر انقلاب و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران، ۱۲۷۹ - ۱۳۶۸. الطلب و الاراده - نقد و تفسیر / جبر و اختیار / فقه تطبیقی

شناسه افزوده

حسینی کاشانی، سیدمرتضی، ۱۳۶۵ -، گردآورنده / حسینی کاشانی، سیدمجتبی، ۱۳۶۵ -، گردآورنده / خمینی، روح الله، رهبر انقلاب و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران، ۱۲۷۹ - ۱۳۶۸. الطلب و الاراده. شرح / مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س).

رده بندی کنگره

BP ۲۱۹/۶ ط ۸۰۴۲۲۳

رده بندی دیویی

۲۹۷/۴۶۵

شماره کتابشناسی ملی

۵۵۴۵۵۸۵

کد / م ۳۱۳۸

تحریر اختیار (شرحی بر رساله «طلب و اراده» حضرت امام خمینی (س)) (ج. ۱)

تألیف: سیدحسن خمینی

پژوهش و نگارش: سیدمرتضی حسینی کاشانی و سیدمجتبی حسینی کاشانی

خوشنویس عنوان: صداقت جباری، اسرافیل شیرچی

طراح گرافیک: سهراب هادی

ناشر: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س)

چاپ اول: بهار ۱۳۹۸

شمارگان: ۱۵۰۰ نسخه

قیمت (دوره): ۲۵۰۰۰۰ تومان

• فروشگاه شماره یک: خیابان انقلاب، بین ۱۲ فروردین و فخررازی، پاساژ ظروفچی، تلفن: ۶۶۴۹۳۰۸۱ - دورنگار: ۶۶۴۰۰۹۱۵

• فروشگاه شماره دو: خیابان انقلاب، چهار راه حافظ، تلفن: ۶۶۷۰۱۲۹۷

• مراکز پخش: • امور نمایندگیها و نمایشگاهها، تلفن: ۶۶۴۰۴۸۷۳

• امور سفارشات و بازرگانی، تلفن: ۶۶۴۸۹۱۶۰

• فروشگاه مجازی مؤسسه عروج www.oroujpub.com

نشانی الکترونیکی: pub@imam-khomeini.ir

<http://imam-khomeini.ir>

فهرست مطالب

مقدمه..... الف

دیاچه..... هـ

پیش‌گفتار: قسمت اول: مبانی و انتظار حضرت امام در کتاب «طلب و اراده»..... ۱

فصل اول: مبانی و انتظار هستی‌شناسانه..... ۳

فصل دوم: مبانی و انتظار خداشناسانه..... ۲۲

فصل سوم: مبانی و انتظار انسانشناسانه..... ۳۷

پیش‌گفتار: قسمت دوم: درآمدی بر مباحث جبر، تفویض و اختیار..... ۴۹

نکته اول: گونه‌شناسی طرح بحث «اختیار»..... ۵۱

نکته دوم: منشأشناسی دو نظریه جبر و تفویض..... ۵۷

نکته سوم: گونه‌شناسی جبر..... ۵۹

نکته چهارم: گونه‌شناسی تفویض..... ۶۷

نکته پنجم: مصداق‌شناسی قائلین به نظریه تفویض..... ۷۴

نکته ششم: گونه‌شناسی احتمالات نظریه الأمر بین الأمرین..... ۷۷

بخش اول: بررسی نظریه کلام نفسی..... ۹۱

۱. مبنای اختلاف در طلب و اراده، و بیان مذاهب در صفات خدا..... ۹۵
۲. بررسی کیفیت اطلاق متکلم بر خدا..... ۱۱۳
۳. بررسی نظریه معتزله پیرامون کلام الهی..... ۱۵۱
۴. بررسی نظریه دیگر پیرامون کلام الهی..... ۱۶۲
۵. بررسی نظریه «فعلی بودن» صفت اراده..... ۱۶۷
۶. بررسی نظریه «عنیت علم و اراده»..... ۱۹۸
۷. بررسی نظریه اشاعره پیرامون کلام الهی..... ۲۲۴
۸. بیان دلیل اول اشاعره بر کلام نفسی (اوامر امتحانی)..... ۲۴۳
۹. بررسی کیفیت اوامر امتحانی در انسان / پاسخ به اشاعره (۱)..... ۲۵۲
۱۰. بررسی کیفیت اوامر امتحانی در خدا / پاسخ به اشاعره (۲)..... ۲۸۷
۱۱. نقد مبنای مرحوم خراسانی در اوامر امتحانی..... ۳۱۹
۱۲. بیان دلیل دوم اشاعره بر کلام نفسی (تکلیف کفار)..... ۳۳۰

بخش دوم: بررسی نظریه جبر و تفویض..... ۳۴۵

۱۳. تبیین مسئله جبر و تفویض..... ۳۴۷
۱۴. ابطال تفویض..... ۳۶۸
۱۵. ابطال جبر..... ۴۰۱

مقدمه

جبر و اختیار، داستانی به بلندی تاریخ تفکر بشر دارد. گروهی به این، و گروهی به آن گرویده‌اند؛ و گروه سوم، سعی در جمع بین هر دو کرده‌اند. برخی نیز به توقف، قائل شده و پاسخ به این سؤال را همانند برخی مسائل دیگر، فراتر از توانمندی بشر دانسته‌اند.

اصولیون معاصر شیعه نیز اگرچه به فراخور این علم لازم نبوده است، پای در عرصه این نزاع سهمگین بگذارند، اما به سبب بحثی که در باب معنای امر داشته‌اند و آن را مطابق برخی مبانی، «طلب» معنا کرده‌اند، به تفاوت طلب و اراده، کشیده شده‌اند و از آنجا سر از بحث «جبر و اختیار» در آورده‌اند. پیش قراول این مصداق «الکلام یجر الکلام»، حضرت علامه آخوند خراسانی (اعلی الله مقامه) است که کتابش «کفایة الأصول» سال‌هاست محور درس‌های اصولی حوزه‌های شیعه است. مرحوم آخوند بعد از طرح معنای امر، و تفاوتی که بین طلب و اراده انشایی با طلب و اراده حقیقی می‌گذارد، به سخن اشاعره درباره کلام نفسی می‌پردازد و در ضمن «ان قلت و قلت» هایی به آنجا می‌رسد که برخی او را قائل به جبر شمرده‌اند. استادام حضرت آیت الله بجنوردی از قول پدر بزرگوارشان نقل می‌کنند پس از آنکه مرحوم آخوند در آخرین فراز بحث فرمود: «قلم اینجا رسید سر بشکست»، ثلث شاگردان ایشان به نشانه اعتراض، درس وی را ترک کرده‌اند. اما چنانکه گفتم، این بحث از زمره مباحث اصول فقه نیست و از آن، اجنبی است ولی این بدان معنا نیست که اندیشمندان مسلمان به پاسخ

این پرسش، همت نگمارده‌اند.

از پیدایش علم کلام، همواره این سخن و تلاش برای یافتن جوابی کامل به آن مطرح بوده است. پاسخ‌ها پراکنده‌اند و گروهی به سبب اندیشه‌شان «مجبّر» یا «مفوضه» دانسته شده‌اند. اشعری به «کسب» روی آورده است و خواسته جمع بین ضدین کند. فلاسفه همت گمارده‌اند و به جنگ موضوع و ستیز با یکدیگر رفته‌اند.

در این میان، اصولی بزرگ شیعه که سیاست، حجاب علمیتش شده است و اندیشه ژرف فقهی و اصولی او به سبب بلندی نام او در افق انقلاب، کمتر شناخته شده است یعنی حضرت امام خمینی (قدس سره) نیز گام بلندی در این مسیر برداشته‌اند. حضرت امام چنانکه روش مستمر ایشان است این بحث را از علم اصول بیرون آورده‌اند تا به تداخل مسائل علوم دچار نشده باشند ولی چون با مشرب مرحوم آخوند و استفاد از سخن وی، موافق نبوده‌اند، همتی حکیمانه و نگاهی متکلمانه به موضوع معطوف داشته‌اند و به طور مستقل بحث طلب و اراده و به تبع آن جبر و اختیار، و در نهایت سعادت و شقاوت را کاویده‌اند.

حقیر بر منهج این بزرگوار، بحث را در ضمن مباحث اصول - در مدرسه دارالشفای قم - طرح نکردم و به طور مستقل به شرح سخن ایشان در ضمن درسی دیگر اقدام نمودم. سخن به طور طبیعی از آنچه حضرت امام آورده‌اند مبسوط‌تر است ولی می‌توان آن را شرح کتاب آن بزرگوار قلمداد کرد.

مباحث مطرح شده در ضمن شصت و چهار جلسه که شب‌ها بعد از مغرب تدریس می‌کردم برای جمعی از افاضل ارائه شد. دو تن از دوستان فاضل، حضرات حجج اسلام سید مرتضی و سید مجتبی حسینی کاشانی به سبب علقه - ای که به بحث‌های کلامی داشتند، عزم تقریر و نگارش آن را در خود یافتند و با همتی بلند در طول مدت سه سال به این امر اقدام کردند. وسواس این برادران عزیز باعث شد چندین بار، کتاب بازخوانی شود و از آنچه در ضمن مباحث درسی مطرح شده بود، فربه‌تر گردد. اندکی، چیش مباحث تغییر کند و با سلیقه

این دو عزیز، فصل‌بندی‌ها و عنوان‌بندی‌ها شکل و شمایل جدید بیابند و دقت‌های قابل‌تحسین این دو و تتبع‌های گسترده آنها، بحث را گستره بیشتری دهد. مقدمه خوب و طولانی ایشان بر کتاب هم بسیار ارزشمند است به خصوص بخش اول آن که به نوعی اصطیاد مبانی مختلف امام در مباحث فلسفی است که از مباحث کتاب طلب و اراده تخریج شده است؛ همچنین چکیده‌های بسیار قابل‌استفاده‌ای در انتهای هر فصل، اضافه کرده‌اند که می‌تواند در آینده به طور مستقل به زیور طبع آراسته گردد. همراهی سال‌های زیاد من با ایشان و شناختم از توانمندی‌های آنان، این امید را برای نگارنده بیش از گذشته ایجاد می‌کند که در آینده بیشتر از حال، از آنها بشنویم و توفیقات ایشان را شاهد باشیم.

به هر روی آنچه پیش چشم شماست، تلاشی است در مسیر شرح آنچه حل‌نشدنی دانسته شده است اما حقیر بر سر آنم که یافته‌های امام به خصوص در بخش‌های پایانی کتاب، گره‌هایی را می‌تواند باز کند و راه‌هایی را بگشاید. خدا را به پاکان درگاهش می‌خوانم که «رَبِّ إِنِّي لِمَا أَنْزَلْتَ إِلَيَّ مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٌ».

سید حسن خمینی

قم؛ ۵ آبان ۱۳۹۷ هجری شمسی / ۱۶ صفر ۱۴۴۰